

Het tijdperk van de tovenaars 9

Petra Bolhuis
www.maieutiek.nl

1

Overeenkomsten

- Op rechts is er een enorme weerstand tegen een uiteenlopende groep: vluchtelingen, de linkse elite, cultuur, kosmopolitisme, feminisme en LGBTQ+. Rechtsextremisme, antisemitisme en anti woke en vrouwenhaat groeit. Deze tendensen zijn ook in de Europese politiek aanwezig als erkende partijen, al dan niet door de anderen uitgesloten door een *cordon sanitaire*.
- Op links zijn er groepen die alles wat de rechtse groepen afwijzen juist toejuichen. Met alle middelen: politiek, acties en rechtszaken streeft deze groep zaken na als: kosmopolitisme, klimaatbescherming en inclusiviteit en het recht op eigen keuzes in kleding, seksualiteit en mobiliteit.
- Evenals toen hebben beide groepen weinig definities en een vage grens. Dat lijkt tegenstrijdig met de enorme, soms gewelddadige, polarisatie die plaatsvindt.
- Er is chaos in nationale en internationale politiek, boven en onderwereld raken vermengd en machtige geldschietters zijn soms doorslaggevend. De gevestigde orde (politiek, rechtspraak en universiteiten) beweegt mee en doet en zegt soms dingen die tot voor kort voor onmogelijk werden gehouden. In de VS heeft Trump benoemingen gedaan bij de Supreme Court om zijn standpunten te kunnen doorzetten. Rijke geldschietters lijken macht en invloed toegezegd te hebben gekregen.
- Vluchtelingen zijn weer spil van de aandacht: als aangewezen probleem vormt hun toekomstige en verlangde afwezigheid de schijnbare oplossing voor alles, vergelijkbaar met de vluchtelingen in het interbellum. De overgang van vluchtelingen naar mensen met een andere aard/DNA lijkt op de term ras, zoals dat toen gebruikt werd. Ook nu gaat het weer over assimilatie, ras en de bedreiging voor de 'eigen burgers'.

2

Links, rechts en tussenin

- Politiek en filosofisch gezien zijn er ondertussen stromingen aan het ontstaan die cultureel rechts zijn, maar sociaal- economisch links.
- Die stromingen lijken te willen voorkomen wat Dassen beschrijft als de keerzijde van Weimar. Die bestaat uit: De onderdrukte stem van diegenen voor wie de veranderingen te snel gaan, degenen die meer vastigheid willen en zich daardoor – tegen hun eigen overtuigingen in- aansluiten bij rechtse partijen. Het zijn mensen die de spiraal van geweld en uitsluiting voor lief nemen, omdat het henzelf niet lijkt te treffen, terwijl de sociaal economische problemen wel direct voor hen voelbaar zijn en rechts een oplossing lijkt te bieden waarvan de lasten bij ‘de anderen’ liggen.
- De grens tussen populisme en gematigdheid is hier moeilijk vast te stellen. (Sarah Wagenknecht in Duitsland (<https://buendnis-sahra-wagenknecht.de/>))
- Kan het ook andersom: cultureel links en sociaal economisch rechts? Ja volgens van Iperen.

Denkers en hun oplossingen

- Uiteenlopende denkers van links tot rechts richten zich op een herijking die plaats moet vinden onder de jeugd. (Verbruggen, Dohmen en Nussbaum)
- Anderen zoeken en vinden één verklaring voor alle problemen. (bioloog Jeremy Griffith <https://www.humancondition.com/nl/het-interview/>)
- Factcheckers en analytisch filosofen zoeken zekerheid terwijl anderen vanuit hun kritiek op de macht van taal en definities dezelfde zekerheden weer in twijfel stellen.
- Religie neemt toe onder jongeren na een periode van secularisatie. (<https://www.knack.be/nieuws/belgie/maatschappij/jezus-is-trending-jongeren-vinden-steeds-meer-het-geloof-op-sociale-media/>)

Overeenkomst en verschillen met de Weimarrepubliek (bron P. Dassen)

Duitsland van Weimar en de wereld van toen hebben volgens Dassen vooral allereerst grote verschillen met de wereld nu. (Dassen 555) Maar de overeenkomsten zijn er ook:

- Grote vragen rondom thema's als identiteit en cultuur.
- De verhouding individu en gemeenschap.
- De vraag: wat bindt mensen?
- Vertrouwen in de politiek en andere instituties.

Dassen vergelijkt Weimar met het moderne Duitsland onder Merkel en de VS onder Trump.

Duitsland van Weimar en Duistland van Merkel (Dassen 555 e.v.)

De verschillen:

- Economisch crisis is lang niet zo ernstig als in Weimar, ondanks 2008 en coronacrisis,
- Er is veel minder werkloosheid en armoede,
- Europa is qua wereldpolitiek niet langer dominant,
- Duitsland is nu welvarend en heeft sterke instituties, (en in 2025?)
- Merkel is een redelijke, bruggen bouwende en pragmatische politicus,
- Er heeft een gezonde reflectie op de Hilterperiode plaatsgevonden,
- Duitsland is in zijn geheel op het Westen georiënteerd en dat is met verdragen en instituties geborgd,
- De culturele elite is niet vol wraakgevoelens en wantrouwen tegen het Westen.

Duitsland van Weimar en Duistland van Merkel (Dassen 555 e.v.)

De overeenkomsten:

- Rechtsextremisme en antisemitisme zijn niet weg na 1945,
- Er zijn ondanks de val; van de muur toch nog twee Duitslanden,
- Na 2015 is er een asielcrisis met toenemende vreemdelingenhaat,
- Na corona zijn er in toenemende mate complottheorieën,
- Er ontstaan groeperingen die zich tegen de staat keren, (Reichsbürger)
- Er zijn weer rechtsextremistische politiek partijen. (AFD)

Weimar en de VS onder Trump

Verschillen die in de vorige regeerperiode zichtbaar waren:

- Trumpisme is geen nazisme en Trump is geen Hitler,
- Er is geen (plan voor) een genocide,
- Er is geen alles verwoestende oorlog (gepland),
- Journalisten, wetenschappers en actiegroepen kunnen tegengeluiden laten horen en over twee en vier jaar zijn er verkiezingen.

Maar het verleden is geen garantie voor de toekomst.

Weimar en de VS onder Trump (ook nu)

Overeenkomsten:

- De bestaande elite helpt Trump is het zadel –zoals ooit Hitler aan de macht kwam: men verwacht hem te kunnen sturen om hun eigen agenda (economische ruimte, wegvagen van links/woke/ geëmancipeerd) uit te voeren.
- Trump heeft zijn tijd dat hij geen president was gebruikt om eigen mensen aan te stellen op cruciale plaatsen, wie niet loyaal is krijgt het zwaar.
- Net als Hitler drijft Trump op autoritair populisme. De legitimiteit wordt gekoppeld aan het ongehoorde deel van 'het volk'.
- Beiden hielden/houden zich niet aan internationale en nationale afspraken of instituties.
- Beiden hebben een specifiek soort nationalisme: Eigen volk eerst. Specifieke minderheden worden zondebok voor alles wat niet goed is in het land.
- Beiden verdelen ook de eigen bevolking: Voor- en tegenstanders, goede- en slechte burgers, vrienden en vijanden. Dat werkt polarisatie in de hand. Oproepen tot geweld wordt als ironisch of humor afgedaan. Tot het toch plaatsvindt. Voormalige vrienden worden vijanden op een wraaklijst.
- Beiden hebben geen enkele affiniteit met waarheid of wetenschap. Beiden hebben eigen verlies gekoppeld aan een mythe: De Dolkstoot legende (1918) in Duitsland en de Verloren verkiezingen (2020) in de VS.

Vragen

- Dassen schrijft dat de levenshouding van de elite veel mensen dusdanig ergerde dat zij zich naar Hitler keerden omdat het *gewone leven* dat zij wilden leven volgens hen onvoldoende respect en aandacht kreeg.
- Hoe voeren we vandaag de dag de dialoog? *Deplorables* en *wappies* als termen helpen niet mee in een open dialoog, maar hoe wel?
- Hoe staat het met assimilatie versus integratie? Mag er gevraagd worden om minder of andere gendergedragingen, minder zichtbare religie t.b.v. het opheffen van de polarisatie?
- Er is een neiging in de filosofie om te zoeken naar rationaliteit en objectiviteit, maar hebben de wetenschap, de filosofie en zelfs de theologie niet zelf twijfel gezaaid?
- Ondertussen sluiten meer mensen zich aan bij nieuwe vormen van niet rationele en onbewijsbare spiritualiteit en zingeving. Wie vertrouwen mensen wél en op welke gronden? Complottheorieën speelden ook in de jaren 20 een grote rol. Toen hielpen feiten in wetenschap en kritische kunst niet om de massa's van gedachten te laten veranderen.

Aanvullingen

Wat Dassen niet beschrijft is iets wat anderen wel benoemen als redenen voor WOI en II:

- De economische groei die Europa doormaakte stagneerde ook omdat niet iedereen meer nodig was voor meer productie. Winsten van bedrijven maken juist bij grote technische vooruitgang niet perse deel uit van de economische vooruitgang van arbeiders. Migranten zijn een duidelijk voorbeeld.

De rol van economie is ook anno 2024 onderwerp van analyse. Het gaat objectief economisch goed: minder werkloosheid, minder armoede. Maar er is wel inflatie en daarenboven is er grote bestaansonzekerheid. Werken, sparen en opleidingsniveau geven steeds minder stabiliteit en economische vooruitgang. Wereldgebeurtenissen fruiken individuele verwachtingen. (oorlog, pandemie, klimaat)

- De Verlichting vormt een valkuil: Mensen hadden in de jaren twintig meer kennis en werden mondig, maar er was ook meer twijfel aan autoriteiten, instituties en waarheid. Arendt zegt dat mensen juist dan liever een complottheorie volgen, omdat die zekerheid lijkt te bieden. Er ontstond een bourgeois die wel profiteerde van de Verlichting maar geen behoefte had aan politieke verantwoordelijkheid

Mensen en landen maken actief gebruik van sociale media om mensen van complotten te voorzien. Dat AI gevoed wordt door wat gratis voorhanden is en de meeste 'echte kennis' dat niet is (i.v.m. patenten en privacy), helpt niet mee om complot denken te vervangen door gedegen informatie voor de Verlichte mondig mens. En zijn mensen wel in staat om overal mondig oordelen over te vellen? Zou dat nastrevenswaardig zijn? Zo niet: aan wie en onder welke voorwaarden laten mensen kennis en beslissingen over aan anderen? Zijn wij, kinderen van de Verlichting, teveel bourgeois en te weinig citizen?